

Для посилання: <http://www.vspu.edu.ua/science/art/a155.pdf>

Залюбівська О. Б. Педагогічна модель формування риторичної культури майбутніх викладачів технічних університетів // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 39 / Редкол: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ – Вінниця: ТОВ фірма “Планер”, 2014 – 514 с.

УДК 378, 808.51

Залюбівська О.Б.

Вінниця (Україна)

Педагогічна модель формування риторичної культури майбутніх викладачів технічних університетів

Постановка проблеми. Масштабне завдання формування риторичної культури (далі – РК) майбутніх викладачів технічних університетів – яке розуміємо як *цілеспрямований процес і результат їхнього опанування риторичними знаннями, набуття риторичних умінь, утворення професійно важливих риторичних якостей особистості, засвоєння й прийняття риторичних цінностей та риторичного ідеалу, утворення спрямованості на риторичне самовдосконалення* – зумовлює пошук дидактичних можливостей його реалізації. Педагогічна теорія й практика свідчить, що найефективнішим шляхом вирішення поставленого завдання є педагогічне моделювання.

Мета статті – описати структуру та зміст педагогічної моделі формування РК майбутніх викладачів технічних університетів.

Дослідження й публікації. Ефективність моделювання в педагогіці доводять І. Підласий, П. Підкасистий, А. Ашерев, О. Козирєва, Є. Лодатко, В. Міхєєв та ін. Воно дозволяє оптимізувати структури навчального матеріалу; поліпшити планування навчального процесу; управляти пізнавальною діяльністю, навчально-виховним процесом, здійснювати діагностику, прогнозування, проектування навчання [1, С. 67]. О. Козирєва, Є. Лодатко досліджують методологічні принципи педагогічного моделювання: цілеспрямованість, підпорядкованість меті; ієрархічна взаємообумовленість, узгодженість компонентів; реальність виконання; конкретність;

передбачуваність; зворотній зв'язок стосовно стану досягнутого результату; інформаційна достатність [2]. У підготовці фахівців у технічному університеті ефективність модельного підходу обґрунтовують А. Ашеров, Т. Богданова, В. Мальована, В. Петрук, І. Хом'юк та ін.

Виклад основного матеріалу. Педагогічне моделювання формування РК забезпечує послідовність, системність і цілісність цього процесу. В основу моделі формування РК майбутніх викладачів технічного університету ми закладаємо логіку зв'язку сучасної візії викладача технічного університету, мети формування РК, методології та дидактичних принципів цього процесу, змісту риторичної підготовки, системи форм та методів навчання, методи діагностики та критерії сформованості РК, установки на подальше риторичне самовдосконалення викладача технічного університету.

В основу розробки моделі ми заклали таку ідею: в процесі магістерської підготовки в технічному університеті має відбутися важливе заміщення в структурі особистості магістранта: техноцентрична спрямованість інженера має бути заміщена людиноцентричною педагогічною спрямованістю; риторика, що з моменту свого виникнення була зорієнтована на формування особистості, на формування її здатності існувати в діалозі, має зіграти у цьому ключову роль. При розробці моделі були узяті за основу такі положення: особистісно-орієнтований процес формування РК майбутніх викладачів технічного університету; творчо-практична спрямованість риторичної підготовки магістрантів відповідно до державних освітніх стандартів; змістовна діяльність студентів із визначенням кінцевого результату; реалізація дослідницького компонента в процесі формування РК магістрантів; активізація самостійної навчальної діяльності магістрантів; педагогічний супровід формування РК магістрантів інформаційно-комунікаційними навчальними технологіями.

Модель формування РК викладача технічного університету має модульну будову (див. табл. 1). Розкриємо деякі аспекти змісту означених модулів у їх функціональній єдності.

Концептуально-цільовий блок включає мету, методологічні підходи, дидактичні принципи, що 1) об'єднуються соціальним замовленням на викладача технічного університету, що має гуманістичну спрямованість, високий рівень фахової й риторичної підготовки для здійснення інноваційної науково-педагогічної діяльності; 2) безпосередньо пов'язані зі змістовим блоком, реалізуються у змісті навчання риторики.

Досягненню мети сприяють *методологічні підходи*. Ми використовуємо поняття підхід для позначення “відправної тези”, що “вказує на деяку універсальну ідею, в якій узагальнено досліджуване” [3, С. 72]. У виокремленні методологічних підходів до формування РК майбутніх викладачів технічного університету ми спираємося на положення дидактів (І. Бех, І. Зимня, І. Зязюн та ін.); дослідників риторики (Н. Голуб, Г. Сагач та ін.); дослідників процесу магістерської підготовки (С. Вітвіцька, О. Гура, Г. Козлакова, А. Крамаренко та ін.). Їх іманентність у формуванні РК визначена сутністю РК (*див. Табл. 1*).

Система принципів формування РК майбутніх викладачів технічних університетів має включати як обов'язкові загальнодидактичні, так і специфічні принципи навчання риторики, що зумовлюються вимогами до магістерської підготовки та особливостями майбутньої педагогічної діяльності магістрантів.

Важливими у підготовці магістрів є положеннями про особистісний характер розвитку індивідуальності магістранта; про індивідуальну та дослідницько-орієнтовану парадигму, що забезпечує безперервність і систематичність професійного саморозвитку; про формування здатності до оволодіння інформаційними технологіями, до комунікації, до інноваційної, самостійно-дослідницької діяльності [4].

Дослідження дидактичних принципів магістерської підготовки (С. Вітвіцька, О. Гура, Г. Козлакова, А. Крамаренко та ін.) засвідчують, що вони мають забезпечувати умови інтегративного впливу на інтелектуально-творчу, емоційно-вольову, морально-ціннісну, професійно-діяльнісну сфери

особистості магістрантів.

Враховуючи усе зазначене й керуючись настановою А. Андрєєва про те, що принципи навчання виступають у дидактичній системі як єдине ціле, відображаючи певну концепцію [5, С.26], ми сформували систему принципів формування РК магістрантів технічного університету (див. Табл. 1).

Таблиця 1

Модель формування риторичної культури майбутніх викладачів технічного університету

У проектуванні *змістового модулю* ми виходили з того, що “зміст освіти – це не лише система наукових знань з певних предметів та практичних вмінь, навичок та способів діяльності; це також досвід творчої діяльності, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими повинен оволодіти учень у процесі навчання” [6, С. 243.]. Критеріями відбору змісту навчального матеріалу з риторики, що сприяє ефективному формуванню РК майбутніх викладачів технічних університетів у взаємозв’язку усіх її компонентів визначаємо: значущість навчального матеріалу для освіти, для професійної підготовки майбутніх викладачів технічних університетів, для розвитку науково-дослідницького потенціалу магістрантів, універсальне значення навчального матеріалу для магістрантів усіх напрямів підготовки, його практична спрямованість, виховний потенціал, важливість для формування ціннісної сфери гуманістичної педагогічної спрямованості майбутнього викладача.

Зміст навчання реалізуємо в інтерактивній технології навчання риторики. У її розробці ми спиралися на положення щодо педагогічної технології, її побудови на основі гуманістичних ідей, її орієнтації на подолання репродуктивного засвоєння змісту освіти та на “середнього” студента (А. Алексюк, С. Сисоєва, В. Беспалько, С. Бондар, М. Кларін, Є. Полат та ін.) У світлі зазначених положень визначимо педагогічну технологію формування РК майбутніх викладачів технічного університету концептуально спроектованою системою взаємообумовлених форм, методів та прийомів навчання, що забезпечують ефективність реалізації загальної мети та завдань і призводять до очікуваних результатів.

Слід зазначити, що вживане нами поняття *інтерактивної технології* до певної міри умовне, тому що пропонована педагогічна технологія являє собою систему не лише інтерактивних методів навчання. Це визначена загальною метою єдність традиційних, активних та інтерактивних методів навчання. Але оскільки в ній домінують саме інтерактивні методи, то загалом педагогічну технологію ми визначаємо інтерактивною.

Інтерактивність у навчанні ми розуміємо вслід за М. Кларінім: “навчання, побудоване на взаємодії” [7, С. 12]. Важливим у розумінні інтерактивного навчання риторики є також визначення Б. Бім-Бада [8, С. 107]: це навчання, яке побудоване на взаємодії того, хто навчається, з навчальним середовищем, яке є сферою досвіду, що засвоюється. Також ми поділяємо думку про прямий ієрархічний зв’язок активних та інтерактивних методів [9], тому вважаємо за необхідне підкреслити, що в останніх має обов’язково проявлятися визначальна риса перших: “вимушена активізація мислення (тобто така, що не залежить від бажання студента” [10].

Слід зазначити, що серед науковців немає одностайності щодо класифікації інтерактивних методів навчання. Крім того, не все те, що потрапляє у класифікацію можна назвати методом чи технологією, наприклад, вправи на “розігрівання”, на встановлення контакту, сприймання та розуміння емоційного стану, вправи на вміння слухати, виконання студентами різних розумових операцій [11, С. 23].

Недоцільною нам вбачається класифікація інтерактивних методів М. Скрипника: 1) інформаційні (розширення інформаційного поля); 2) пізнавальні (поповнення, систематизації і творчого вдосконалення професійних знань, умінь і навичок); 3) мотиваційні (особистісне ставлення до діяльності учасників інтерактивної взаємодії та самого себе); 4) регулятивні (встановлення, прийняття правил діалогічної взаємодії) [12]. Вважаємо, що кожен інтерактивний метод навчання має включати інформаційно-пізнавальний, мотиваційно-ціннісний та регулятивний аспекти. Суперечливою також вважаємо класифікацію О. Січкарук [13]. З двох груп інтерактивних методів, що виділяє авторка – 1) де однією зі сторін спілкування виступає викладач; 2) де спілкування відбувається між студентами – такою, на наш погляд, є лише друга.

Згадані класифікації свідчать, на нашу думку, про одне: кожен з авторів прагне своєю класифікацією охопити весь навчальний процес, але за допомогою “чистих” інтерактивних методів навчання це зробити неможливо.

Традиційні методи тому так і називаються, що їх ефективність перевірена часом. Головним завданням сучасного викладача вважаємо створення технології викладання дисципліни як органічної концептуальної єдності репродуктивних, активних та інтерактивних методів навчання.

Найбільш цілісною, концептуальною, й такою, що дійсно ґрунтується на інтеракції, і найбільшою мірою відповідає процесу формування РК є класифікація О. Пометун, Л. Пироженко. [14, С. 33]. Спираючись на бачення інтерактивного навчання загаданих дослідників, ми розробили класифікацію методів інтерактивної технології формування РК майбутнього викладача технічного університету, у яких системно реалізовано методологічні підходи та принципи викладання риторики, вимоги до підготовки магістрів, спрямованість на майбутню викладацьку діяльність (див. Табл. 1).

Діагностико-результативний модуль пропонованої моделі передбачає дослідження ефективності формування РК майбутніх викладачів технічного університету через діагностику сформованості РК. Ми виділяємо чотири рівні сформованості РК у майбутніх викладачів технічного університету. Їх характеристика є багатокomпонентною, як і сам феномен РК, але назвали ми їх так за ключовим риторичним умінням – текстотворенням. Низький рівень, *репродуктивний*, означає неспроможність магістранта продукувати риторичні тексти, які визначаються самостійністю, глибиною мислення, творчістю; репродуктивність означає повторення існуючих ідей, копіїювання існуючих текстів, поверхневність. Середній рівень, *стереотипний*, характеризуються самостійним продукуванням риторичних текстів, які при цьому не вирізняються оригінальністю, для створення яких автору потрібні зразки для наслідування, алгоритми. Достатній, *продуктивний*, проявляється у самостійності мислення, відтак текстотворення. Високий рівень, *рівень творчої свободи*, визначається глибокими, аналітичними, креативними, особистісними текстами.

Висновок. Пропонована модель охоплює формування всіх компонентів РК (мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-творчий, мовностилістичний,

особистісно-виконавський) у їх єдності в умовах навчального риторичного середовища. Модель представляє формування РК майбутніх викладачів технічних університетів як цілісну педагогічну відкриту, динамічну систему, ефективна реалізація якої залежить від злагодженої взаємодії всіх суб'єктів навчального риторичного середовища, їх спрямованості на досягнення поставленої мети.

Література

1. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс: учеб. для студ. пед. вузов: в 2 кн. / И. П. Подласый – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. - (Общие основы. Процесс обучения). - 576 с.
2. Лодатко Є. О. Моделювання в педагогіці: точки відліку [електронний ресурс] / Є. О. Лодатко// Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку : е-журнал. – 2010. – Вип. № 1. – Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical
3. Велитченко Л. К. Методологічна сутність категорії підходу в науковому дослідженні / Л. К. Велитченко // Психологія та педагогіка. – 2009. – № 2. – С. 72-79.
4. Вітвицька С. С. Теоретичні засади підготовки магістрів в умовах ступеневої педагогічної освіти / С. С.Вітвицька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2004. – № 19. – С. 69-71.
5. Андреев А. А. Дидактические основы дистанционного обучения. –М.: РАО, 1999, –120 с.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. / С. У. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
7. Кларин М. В.Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта / М.В. Кларин // Педагогика. – 2000. – №7. – С.12-19.
8. Педагогический энциклопедический словарь. / Гл. ред. Б.М. Бим-Бад. - М. : Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528с.:
9. Симоненко В. Д. Современные педагогические технологии: уч. пособ. / В. Д. Симоненко, Н. В. Фомин. – Брянск : Издательство БГПУ, 2001. – 395с.
10. Шпалинский В. В. Активные методы обучения и их роль в подготовке современного педагога // Психолого-педагогические основы подготовки будущего педагога в университете: Сборн. научн. труд. – Днепропетровск, 1995. – С. 128-129.
11. Кашлев С.С. Технология интерактивного обучения / С.С. Кашлев. – Мн. : Беларусский верасень, 2005. – 196 с.
12. Скрипник М. Інтерактивне навчання: основні поняття / М. Скрипник // Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / М. Скрипник ; упоряд. Л. Галіцина. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
13. Січкарук О. І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: Навч.-метод. посіб. /О. І. Січкарук – К.: Таксон, 2006. – 88 с.
14. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2006. – 192 с.

Анотація. У статті описується структура та змістове наповнення педагогічної моделі формування риторичної культури майбутніх викладачів технічних університетів.**Ключові слова:** педагогічна модель формування риторичної культури викладача технічного університету, методологічний підхід, дидактичний принцип, інтерактивна технологія навчання.

Аннотация. В статье описывается структура и содержательное наполнение педагогической модели формирования риторической культуры будущих преподавателей технических университетов. **Ключевые слова:** педагогическая модель формирования риторической культуры преподавателя технического университета, методологический подход, дидактический принцип, интерактивная технология обучения.

Abstract. The article describes the structure and content filling pedagogical model for the formation of the rhetorical culture of the future teachers of technical universities.**Keywords:** pedagogical model of rhetorical culture teacher Technical University, methodological approach, didactic principle, interactive learning technology.